

Redni broj: 116**Lokalitet: Zagreb – Remete, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije****Naselje: Remete****Grad/općina: Zagreb****Pravni status: Z-1316****Razdoblje: SV, NV****Vrsta radova: zaštitno iskopavanje**

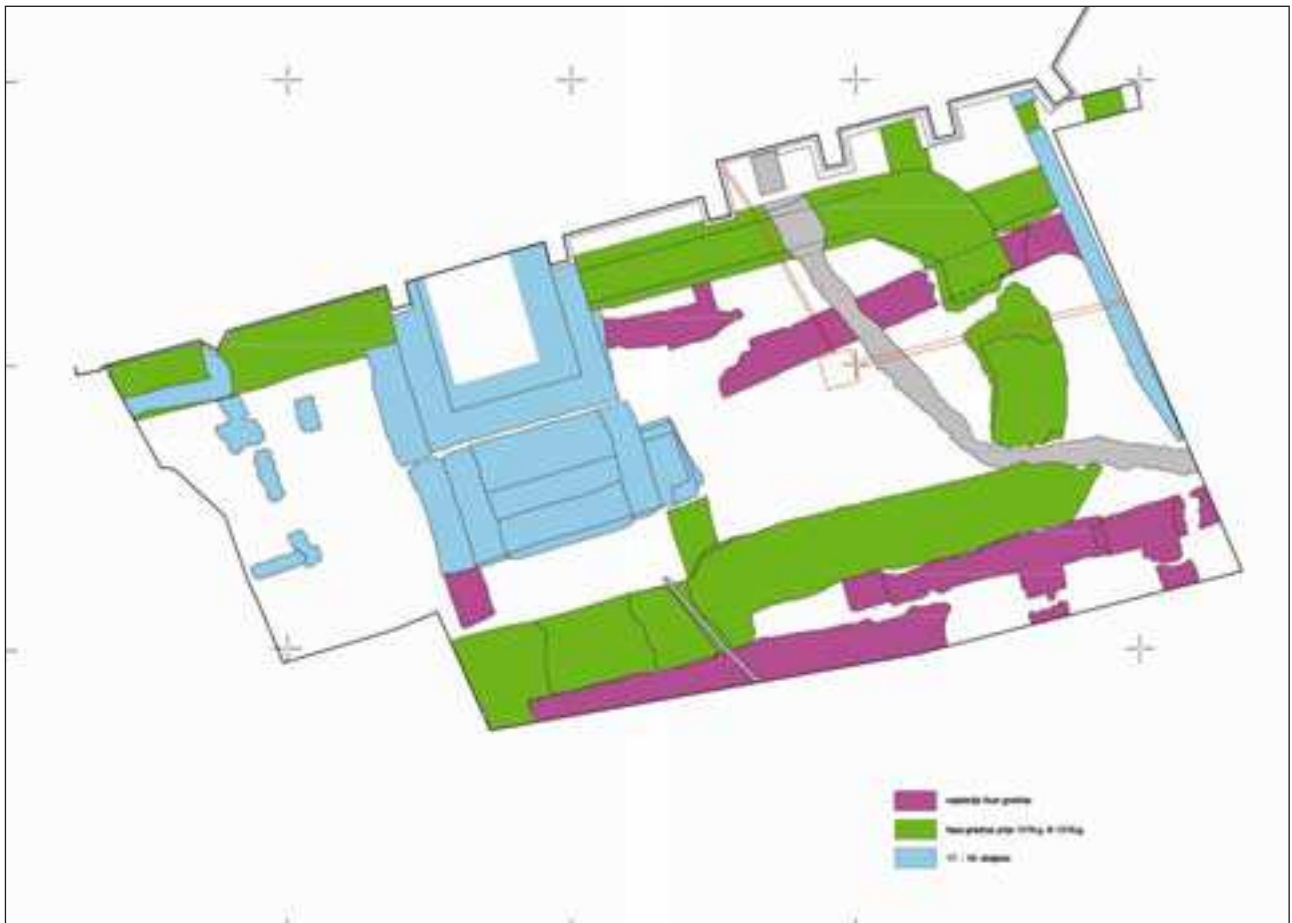
Arheološka istraživanja tijekom 2008. nastavak su radova započetih 2007. godine na južnom platou uz južno pročelje župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Remetama. Voditelj istraživanja bio je Boris Mašić iz Muzeja grada Zagreba, a zamjenica voditelja Tajana Pleše iz Odjela za kopnenu arheologiju Hrvatskoga restauratorskog zavoda.

Prema povijesnim izvorima, remetski je samostan najstariji pavlinski samostan na području današnje Hrvatske. Pretpostavlja se da je prvu zajednicu pavlina na medvedničkoj padini osnovao opat Iskvirin sredinom 13. stoljeća. Prvi samostanski sklop sagrađen je u vrijeme Firmijanova priorata, oko 1288., a 1390. godine uzdignut je na stupanj vikarijata. Sljedeća dva stoljeća bila su obilježena provalama osmanlijske vojske, u kojima je tri puta meta njezina napada bio i remetski samostanski sklop, zbog čega je 1485. kralj Matija Korvin oko samostana dao podići obrambeni zid s

Pogled sa zapada na istraženi dio lokaliteta (foto: T. Pleše)

kulom. U vrijeme poglavarstva Martina Borkovića remetski samostan doživio je znatne promjene: 1645. probijen je dio južnog zida kako bi se sagrađila kapela Čudotvorne Majke Božje Remetske (posvećena 1654. godine), a učinjene su i druge građevinske preinake na cijelome samostanskom sklopu. Ujedno je 1658. prenesen novicijat iz Lepoglave u Remete. Od 1721. do 1747. trajala je obnova i proširenje crkve prema zapadu, a u tom je vremenu njena unutrašnjost

Linijski tlocrt pronađenih zidnih struktura (Geo3D – Vectra d.o.o.)

Grobovi na vlačnim pukotinama (foto: B. Mašić)

ukrašena freskama Ivana Rangera. Po ukinuću reda 1786. godine, znatne preinake na samostanskom sklopu izvedene su u vrijeme biskupa Vrhovca, Alagovića i Haulika. Današnji izgled crkve rezultat je sanacija nakon katastrofalnog potresa 1880. godine, dok je samostanski sklop (u kojem danas borave bosonogi karmelićani) svoj konačan oblik dobio u konzervatorsko-restauratorsko-građevinskim radovima dovršenima u posljednjoj dekadi 20. stoljeća.

Tijekom prve kampanje 2007. otkriven je dio masivnog temelja zida paralelnog s južnim zidom crkve te dio temelja kapele Čudotvorne Majke Božje Remetske. Za otkriveni masivni temelj moglo se utvrditi samo da je stariji od današnje crkve i kapele. Kako bi se sa sigurnošću moglo ustanoviti kakvoj građevini pripada taj temelj, nastavljena su arheološka istraživanja, a iskopom je obuhvaćen prostor od zapadnog pročelja do istočnog zida svetišta današnje crkve. Usporedno s južnim zidom postojeće crkve nađena su dva starija sakralna objekta. Oba su objekta znatno oštećena jakim geotektonskim poremećajima u gornjim slojevima tla. Devijacije, nastale kao posljedice stoljećima aktivnog klizišta, vidljive su kao velike raspukline široke do 150 cm te kao brojne manje vlačne pukotine u strukturama temelja. Radi ispravne interpretacije pronađenog, ali i trajnog praćenja geoloških aktivnosti, bile su potrebne konzultacije sa stručnjacima za geomehaniku. Temelji obje crkve razdvojili su se u dva smjera – prema jugu i istoku, a ustanovljeno je i potonuće njihovih zapadnih dijelova, stoga je za točno određivanje prvobitnog stanja oba objekta bilo potrebno simulirati „vraćanje“ izmaknutih temelja na njihovo izvorno mjesto. Radi složenosti zatečene situacije objekti su dokumentirani i 3D-skenerom.

Prva, veća crkva građena je na izrazito masivnim temeljima (širina od 245 do 280 cm). Crkva je jednobrodna, pravokutne lađe i gotovo jednako dugačkog, užeg svetišta. Zanimljivo je da je, barem u temeljnoj zoni, svetište zaključeno izvana polukružnom, a s unutrašnje strane poligonalnom apsidom. Puna dužina crkve može se samo pretpostaviti, jer se njeno zapadno pročelje nalazi pod uređenim prilazom u današnju crkvu. Nakon simuliranog „vraćanja“ temelja na njihovo izvorno mjesto, moguće je pretpostaviti dimenzije crkve: svetište je dugačko 13 m i široko 7 m, dok je lađa bila dugačka najmanje 13 m i široka 8,5 m.

Neposredno uz južni profil sjevernog temelja te uz južni profil južnog broda spomenute crkve nađeni su temelji sličnog načina zidanja, ali znatno uža (150 cm). Grafičkom simulacijom njihova „vraćanja“ na izvorno mjesto, zaključeno je da ti temelji pripadaju sakralnom objektu starijem od spomenute crkve. I ta je crkva jednobrodna građevina, pravokutne lađe i gotovo jednako dugačkog svetišta zaključenog polukružnom apsidom. Dimenzije te starije crkve znatno je teže interpretirati s obzirom na činjenicu da su njeni pomaci bili dodatno potencirani prislanjanjem mlađe crkve.

Prema svemu sudeći, graditelji mlađe crkve bili su svjesni mogućnosti urušavanja nove crkve, te su rješenje za njenu stabilizaciju pokušali naći u udvostručavanju širine temelja te u njihovu zidanju tik uz temelje stare, geološkim poremećajima već uništene crkve. Kako su u južnom profilu iskopa vidljivi ostaci temelja koji se nastavljaju prema južnoj padini platoa, taj prostor snimljen je georadarom. Prema preliminarnim rezultatima tih istraživanja vidljivo je da se temelji nastavljaju prema jugu. Može se pretpostaviti da su pripadali samostanskom sklopu povezanom s jednom ili s obje crkve. Tijekom istraživanja pronađeno je 128 grobova. U svim je grobovima pokojnik bio položen na leđa, često u drvenim ljesovima, s glavom na zapadu te s rukama položenima na zdjelicu ili grudni koš. Prema podacima dobivenima iz dijela konzerviranih grobnih nalaza, veći dio istraženih grobova može se datirati u 17. i 18. stoljeće. Kako se dio nalaza još uvijek obrađuje, za sada treba ostaviti mogućnost ranijeg datiranja manjeg dijela grobova.

Datiranje do sada istraženih sakralnih objekata trenutno može ostati samo na pretpostavkama izvedenima iz povijesne faktografije. Naime, prema povijesnim je dokumentima poznato da je opat Iskvirin nakon preuzimanja posjeda u Remetama osnovao eremitorij koji je proširio prior Firmijan. Iako nije bilo poznato gdje se nalazila ni kako je izgledala ta crkva, do sada se pretpostavljalo da je iznad nje sagrađeno svetište današnje crkve. Bilo je uvriježeno mišljenje da je današnju crkvu, zajedno s novim samostanom, godine 1319. dao sagrađiti kralj Karlo Robert. No, nalazima čak dva sakralna objekta valja dovesti u pitanje dosadašnje konstatacije. Sa sigurnošću se može samo zaključiti da je crkva masivnih temelja starija od današnje te mlađa od one južnije, izgrađena na upola užim temeljima. Postavlja se pitanje je li najstarija crkva sagrađena u vrijeme opata Iskvirina, odnosno priora Firmijana, ili je bila sagrađena prije, u vrijeme prije mongolske provale 1242. godine. Nadalje, mlađa crkva s masivnim temeljima mogla je biti sagrađena u vrijeme opata Firmina ili pak u vrijeme Karla Roberta. Ako je potonja crkva zaista bila sagrađena u vrijeme Karla Roberta, nužno se mijenja datiranje današnje crkve. Složeno pitanje datiranja sva tri sakralna objekta bit će moguće riješiti tek daljnjim arheološkim istraživanjima.

Literatura

- Barlè 1914** J. Barlè, Remete – povijesni podaci o samostanu, župi i crkvi, Zagreb, 1914.
Dočkal 1953 K. Dočkal, Samostan Blažene Djevice Marije u Remetama, Građa za povijest pavlinskih samostana u Hrvatskoj, Zagreb, 1953.
Mašić 2008 B. Mašić, Zagreb – Remete, crkva uznesenja

Blažene Djevice Marije, HAG, 4/2007, Zagreb 2008: 206 – 208.

Sekulić 1986 A. Sekulić, Remete, Zagreb, 1986.

Schneider 1968 M. Schneider, Likovni izvor za kulturnu povijest – zavjetne freske u Remetama, Iz starog i novog Zagreba, IV, Zagreb, 1968: 79 – 108.

**Boris Mašić
Tajana Pleše**

Summary

Archaeological excavations at the southern plateau near the Church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary in Remete in Zagreb during 2008 were the continuation of the works started in 2007. During this year's excavations foundations of two sacral objects were researched which were older than the present day church and which displayed severe damage made by geo-tectonic movements. In the immediate vicinity of the southern façade of the present day church we found a church with impressive foundations (245 to 280 cm wide). It had been built above another, older church (foundations 150 cm wide). Both sacral objects were one-naved with rectangular naves and almost equally long, narrower shrines. Proper dating of all three churches will be possible after the conclusion of archaeological excavations. Apart from these finds of sacral architecture, another 128 graves were excavated, which according to finds (medallions, crosses, rosaries...) could be dated to the 17th and 18th century.

Redni broj: 117

Lokalitet: Zelingrad (castrum)

Naselje: –

Grad/općina: Sveti Ivan Zelina

Pravni status: Z-3917

Razdoblje: A, SV

Vrsta radova: zaštitno iskopavanje

Arheološka istraživanja utvrde Zelingrad, godine 2008. započela su u kolovozu i s kraćim prekidima trajala su do listopada, a na terenu je radilo 4 – 6 ljudi, uz stručni nadzor

Istraživanje južne padine

Istraživanje južne padine, pogled sa zapada

arheologa iz Muzeja Sveti Ivan Zelina. Voditeljica radova bila je Romana Mačković.

Istražene su južna i zapadna padina grada. Prije istraživanja uklonjeni su panjevi bukve koji su ležali na samome potpornom zidu na južnoj strani, a koji su prijetili urušavanjem na radnike. Panjevi su uklonjeni da bi se mogla istražiti niža razina prilaza prema vratima. Na južnoj strani dvorišta nalazi se pomoćna zgrada u kojoj je prema pretpostavkama bila smještena vojna posada. Kako je 2005. u istraživanjima vanjskog dvorišta očišćena velika količina kamena koje se moralo smjestiti u blizini grada radi daljnjih konzervatorskih radova u kojima se rabi pronađeni kamen, tako je odlučeno da se taj kamen uskladišti u toj južnoj zgradi. Za to je bilo potrebno očistiti zapadni dio zgrade da bi se napravilo dovoljno mjesta za iskopani kamen. U tom dijelu zgrade pronađena su još jedna vrata. Ta vrata, jednokrlna i široka toliko da kroz njih može proći samo jedan čovjek, u većem su dijelu sačuvana tako da postoji i vanjski profilirani dovratnik, vanjski i unutrašnji prag te visina luka nad vratima, prema kojima se može utvrditi stvarna visina, radi moguće naknadne rekonstrukcije vrata. Kako se u ispravama koje se čuvaju u Muzeju navodi da grad ima dvojna vrata, taj je pronalazak potvrda tim dokumentima. Također, ta vrata svjedoče i o položaju prilaznoga zapadnog puta prema gradu, koji će se tek morati utvrditi u sljedećim istraživanjima.

Pronađeni dio zida koji zatvara prilazni hodnik do pješačkog ulaza